

Buda, Pest, Budapest...

Sebeők János

Budapest a gazdám

Budapest? Ezzel jöttök, hogy mondjam el, mi nekem Budapest? Gondolkodási időt kérek. Egy, kettő, három, négy. Megvan! Budapest a Sebeők János nevű macska élőhelye. Személytelenül személyes, személyesen személytelen, szeszélyes és olykor szemetes gazdám. Enni ad például, hisz vannak benne boltok, melyekben, igaz, Bambi már nem kapható. Budapest a gazdám. És egy macska tudja, hol kell illedelmesen menni, hogy ne a fal adja a másikat. A térkép adott. Én, kóbor állat, vén csavargó tudom, mihez hol juthatok – a haverság, a hivatás, a romlás és az elegancia helyeit mind ismerem betéve. Gazdám Budapest. Fekete macskaként a szerencse fia vagyok, hogy itt élhetek.

Pesten. Mert Pest az nem – oda – Buda. Buda nekem az ott. Váci úton innen, Dunán túl – és fúj a szél. Mindig Buda felől. Buda nekem a Nyugat. Bécsi út, Wiener-walzer, atlanti ciklonok. Buda: urbánus. Pest: a nép. Buda mintha üdülne, Pest mintha lázadna.

Valaha hidak épültek Pest és Buda között. Az volt a jó.

A híd összeköt. Kérdés, hogy egy ház, egy irodaház, amely elfogja a kilátást Budára, vajon mi? Negatív híd? Merthogy tavaly egy ilyen épült élénk. Tavalyig elég volt kitekinteni az ablakon – és vigyázó szemeim elláthattak Budáig, el egész a Hármashatár-hegyig. Ma nem. Erre mondják, hogy egyszer volt Pesten Buda-látvány.

Valachi Anna

Álombeli átkelés

Mit jelent számomra ez a három szó: Buda, Pest, Budapest? Asztrológiai értelemben ugyanazt, mint Újpest, mely ma Budapest negyedik kerülete – ám amikor az ottani szülőotthonban világra jöttem, még önálló városnak számított. Az efemerida azonban – melyből sorsunk és életfeladataink megismeréséhez a legfontosabb alapadatokat kiolvashatjuk – nem különbözteti meg sem Budát, sem Pestet, sem Újpestet – sőt a főváros egyetlen kerületét sem, amely egykor önálló település volt.

Budapestieknek vallhatjuk magunkat valamennyien, akik a keleti földrajzi hosszúság 19 fok 4 percnyi és az északi szélesség 47 fok 30 percnyi pontján

születtünk. A napóra járása szerint közös születési helyünk koordinátái 1 óra, 16 perc, 16 másodperccel haladják meg a greenwichi időt. Az egyéni horoszkópszámításoknak ez az egyik legfontosabb mutatója.

Csillagtávolságból tekintve kétségünk sem lehet afelől, hogy az idő és a tér nem választja el, inkább összeköti azokat, akik egyazon hosszúsági és szélességi fokon élnek (éltek vagy élni fognak). Földhözragadt hétköznapi szemléletünk azonban ellenkezőképpen láttatja velünk az azonosság és a másság kérdését: ifjúkorunkban – identitásunk, egyéni sajátosságaink tudatosítása idején – a hasonlóságok helyett a különbségeknek, a másoktól való eltéréseknek tulajdonítunk inkább fontosságot.

Hosszú eszmélkedési folyamat vezet oda, hogy a Pestet és Budát elválasztó – hídjaival azonban összekötő – Dunánál átélhessük az elődökkel az összejtig azonosuló József Attila mindenségélményét. De a képzeletünket tápláló irodalom – a virtuális dimenziót is láthatóvá tevő filmművészet segítségével – gondoskodik arról, hogy előbb-utóbb képesek legyünk úgy szemlélni az életet magunk körül, mintha egy végeláthatatlan világszínházi előadás szereplői és nézői volnánk egy személyben.

Shakespeare Globe Színházának metaforáját hétköznapijainkra kiterjesztve, kézzelfoghatóvá válik az idő: az épületeket, az utcákat és tereket díszletnek látjuk, a tereket benépesítő férfiakat, nőket és gyerekeket pedig szereplőknek, akik, karakterüknek megfelelően, újra meg újra hasonló helyzetekben találják (fel – vagy sem) magukat. A komikus és tragikus elemekben bővelkedő „előadás” (az élet) folyamán aztán – a generációváltás ritmusában – rendre eltűnnek a korábbi szereplők, s helyükben fölbukkannak az újak, majd a náluknál is fiatalabbak, hogy ugyanolyan (vagy másféle) sorsra jussanak, mint elődeik. A kulisszák maradnak (vagy a szemünk előtt azok is átalakulnak), de a színészek csak archetípusaik – és hasonló történeteik, kalandjaik – alapján emlékeztetnek egymásra. Így lakja be az emberiség, szimbolikus módon, „hetediziglen” is ugyanazt a teret, tájat: a kulturális sokféleségében is közösen vállalható várost.

Naponta elvillamosozom az újpesti szülőotthon előtt, ahol én is, húgom is világra jöttünk. Ilyenkor mindig megpróbálom elképzelni, milyenek lehettek ifjú házaspár, boldogságban úszó szüleim, amikor pólyában vagy mózeskosárban először hozták ki bennünket a kapun, s a 12-es villamossal hazaindultak velünk a szomszédos kerületbe, gyermekéveink színhelyére: Rákospalotára. Olyan gyakran gondolok erre a jelenetre, hogy már-már tényleg látni vélem alakjukat abból az időből, amikor még nem ismerhettem őket, s magamon érzem elragadtatott-büszke pillantásukat. Valódi, érzéki élményeimmel vetekednek a képzelt képek: egybeolvadnak, összekeverednek egymással – s így lesz „kész az idő egésze, / mit százezer ős szemléltet velem”.

„Látom, mit ők nem láttak”: gyermekkori városélményeim színes, illatmemóriákat is életre keltő képeit. A végeláthatatlanul hosszú, poros-sáros Bem utca elején a legelső, komfort nélküli otthon udvarát, a kerítés mögött rejtőző házhoz tartozó, titkos édenkertet a roskadozó gyümölcsfákkal és a bódító illatú virágszigetekkel – majd ellenpontozásul a szemközti portát, ahol egészen másféle szagok terjengtek, mert a kendős-sokszoknyás-nagyhangú Molnár néni sertéseket hizlalt, és hagyományörző paraszti létformájával a kertés-családi házaspár-miliónak egymagában falusias jelleget kölcsönzött.

Akkor fedeztem föl, hogy Budapest nemcsak földszintes házakból áll, amikor szüleim elvittek megnézni a háborúban lebombázott Erzsébet hidat, melyet csak 1964-ben építettek újjá. Ettől a belvárosi kirándulástól számítom magasságiszonyomat: szédülten toporogtam az öt-hat emeletes házak tövében – akárcsak jóval később, New York felhőkarcolói alatt –, mindvégig attól rettegvem, hogy rögtön rám dőlnek, összelapítanak a gigantikus építmények... Ugyanekkor rögzülhetett képzeletem mozivásznára egy éveken át visszatérő (mindig pánikszerű ébredéssel végződő) rémálom vizuális forrása is. Rendszeresen arra kényszerültem (természetesen álmomban), hogy egy leszakadt roncs hídon próbálják átkelni a túlsó partra, mert csak így menthetem meg az életemet... Talán nem véletlen, hogy sohasem sikerült az álombeli átkelés Pestről Budára...

A Duna dimbes-dombos jobb partja számomra mindmáig elsősorban kirándulóhely maradt: apám szenvedélyes turistaként minden vasárnap kivezényelte a családot a hegyekre. Órákig villamosoztunk, míg eljutottunk a Hűvösvölgybe, az úttörővasúthoz – ahol két éven át magam is szolgálatot teljesítettem – vagy a Normafához, valamint a hegytetőkön épített kilátókba. Hiába meresztgettük azonban a szemünket, sohasem láthattunk el rákospalotai házunkig, akkora távolság tátongott Buda legmagasabb pontjai és Pest alacsony építésű külvárosa között.

A magasságtól való félelem újra meg újra rám tört a hegyek között. Egyre közelebb éreztem magamhoz az Alföld-imádó Petőfit, akinek valószínűleg szintén tériszonya lehetett. A budai tájat azóta is csodálom, s noha nem tartom zordnak – sőt, ha már ott vagyok, kimondottan vágyakozom a tartós ottlétre –, „ámde nem szeretem”. Hogy miért? Mert mindig eltévedek a meredek, kanyargó utcákon. A kiismerhetetlen útvonalú buszokra csak úgy merek felülni, ha előre kiszámolom, hány megállónyt kell mennem (de a sofőrök rendre megtréfálnak: nem állnak meg minden állomásnál, úgyhogy kutyagolhatok vissza az ismeretlen terepen).

Közben Budapest maga is állandóan változik: eltűnt a különbség a „város pereme” és centruma között. Hovatovább már minden kerület saját, összetéveszthetetlen központtal büszkélkedhet. Gyakran éppen a hagyományok segítenek az egyéni arculat kialakításában. Ferencváros szellemiségének fontos letéteményese a több mint száz éve a IX. kerületi Gát utcában született József Attila, akinek emlékét akkor is ápolnák a helybeliek, ha a 2005-ös centenáriumi év nem lett volna olyan világraszóló ünnep, hogy még az UNESCO is megemlékezett a huszadik század legnagyobb magyar költőjének rendkívüli teljesítményéről.

Ahogy idősödöm, egyre több élményből válik eleven, bármikor fölidézhető emlékkép – és egyre inkább összekeverednek a csak elképzelt események a valóban átélt jelenetekkel. Úgy tűnik: a kulisszák képesek megidézni, újra életre varázsolni a korábbi történéseket. Elég csak elmenni a Pilvax kávéház mellett, hogy életnagyságban lássam Petőfit, amint népes társaság közepén hadonászva éppen befelé tart az újjáalakított, óriási kokárdákkal díszített étterem ajtaján. Az Írók Boltjába – az egykori Japán Kávéházba – sem tudok úgy belépni, hogy a kirakatablakok mögött ne véljem látni a feketekávéja mellett üldögélő József Attila alakját, amint tűnődve figyeli az Andrassy úti járókelőket, vagy ahogy Nagy Lajos társaságában koncentrált figyelemmel a sakktabla fölé hajol, netán másokkal veri a blattot a márványsz talon... Miatta kedveltem meg

a budai várat is, hiszen a hegyeket addig messze elkerülő József Attila nemcsak a girbegurba budai utcákon csavargott sokat 1928 tavaszán-nyarán szerelme, Vágó Márta kedvéért –, aki a Donáti utcában lakott –, hanem a pilisi erdőkre is szívesen kirándult, feladva korábbi, turisztikaellenes beállítódását, miután az Andrassy út 6. szám alatt, egy aprócska bérelt szobában lakott, távol „az ölbe csaló anyatermészettől”.

A párhuzamos – múlt- és jelenbeli – tapasztalatok kiteljesítik az ember élményvilágát. Kedves költőim, írók közvetítésével Budapest vált számomra az egész világ szimbólumává: mindenné, „ami volt, van” – és talán lesz.

Buda, Pest, Budapest. Egyek vagyunk – és maradunk: az emlékezésben.

György Attila

Nagyapáim fővárosa

Makacsul él mindmáig a Székelyföldön a legenda, miszerint a hajdani jó világban, még a *második magyar világ* idején is, a vonat felérkezett Csíkszeredából Budapestre, még mielőtt kihűlt volna a jó mázas korondi cserépedényben az útravalónak tett töltött káposzta.

Így mesélte ezt nagyanyám is, és ebből mindjárt legalább három dolgot lehet megtudni: hogy nagyapáink egy része bizony gyakorta utazott a nem éppen macskaugrásnyira lévő Budapestre, hogy akadt útravalónak töltött káposzta is akkoriban, és hogy a székely ember *felutazott*, ahogyan az a fővárosba dukál.

Ami a saját nagyapámat illeti, különösen két okból utazott a fővárosba: részint kiterjedt fenyőfaüzlettel foglalkozott, másrészt lelkes híve volt a budapesti széplányoknak és a már akkor is virágzó prostitúciónak.

Két emberöltő után, én, a méltatlan unoka úgyszintén gyakorta utazom Budapestre, de a fenyőfabizniszhez, ó, fájdalom, már régóta semmi közöm.

Kedvem lenne azt írni: nem szeretem Budapestet. De még mindig nem szoktam meg eléggé hazudni, ezért inkább valamiféle ingerült féltéssel és féltékenységgel nézem ezt a várost, amely valami rejtélyes módon, hétszáz kilométerre és egy országhatárral odébb tőlem, mégiscsak az enyém. Néhanapján otthon érzem magam, ha végigmegyek a Szabadság hídon. Ha megmerítkezem a Rudas fürdőben. Otthon vagyok, akárcsak mestereim, Krúdy és Márai a budai kiskocsmákban; és visszavonhatatlanul a főváros íze számban a *négy deci bor* és egy remek kis pörkölt valamelyik kockás abroszos étteremben.

Az is igaz, sosem bírtam ki többet egy hétnél Budapestet. Ilyenkor már elkerget az állandó rohanás, a zsúfoltság, a felszínesség és az a csiricsaré tarkaság, amely a mindennapok múlásával egyre jobban lefedi *e szép, hiú és buta város* természetes báját.

Végző soron Budapesttel csupán egyetlen bajom lehet: túl sok benne a budapesti.

Hogy ebből mennyi a budai és mennyi a pesti, nyilván nem mellékes apróság, de a Székelyföldről nézve bizony nem tesz ilyen kicsinyes megkülönböztéseket az ember.

Holott tehetne is – de most már minek?

A minap reggel belém nyilallt, harminchat évesen először: valahol elveszítettem a fővárost. Nem föltétlenül Budapestet. Saját, belső fővárosomat, a fővárosképet, az ideált, amely megszemélyesítené számomra a haza kézzelfogható földrajzi esszenciáját.

Mert Budapest nekem többé nem fővárosom. Van ebben némi dac, némi csalódottság, némi undor az ottani teljes politikai étellel szemben – lehet benne akármi, a lényeg ugyanaz: Budapest elveszett, kiesett a fővárosok sorából.

Helyén főváros alakú úr maradt. Mi tölthetné be? Ki tölthetné be? Bukarest? Hát azért legyünk komolyak, az a település nekem sose volt fővárosom. Brüsszel? Ezt megmosolyogni sem érdemes.

Ha fővárosom lenne, valahol a Gyimesi-hegyekből, a ködös Csíkszeredából, a pozsonyi várból és Budapest méltóságtejjesebb részéből lenne összegyúrva, valami ilyen helyet szeretnék, ahová felutazik az ember, ahol jólesnek az ott-onról hozott töltött káposzták, és ahol szépek a lányok.

Most, az írás végén pedig már ott moco-rog valahol a gyomrom és a szívem közötti részen a szándék: ideje lenne mégiscsak újra felutazni Budapestre. Valahol vár egy otthonos asztal, egy otthonos ágy.

Fenyőfát nem viszek.

A Cédrus Művészeti Alapítvány (Budapest) nyílt pályázatot hirdet kortárs szépirodalmi alkotások és műfordítások létrehozására. Kész művel vagy alkotói tervvel-ötlettel részt vehetnek rajta mindazok, aki magyar nyelven alkotnak. Az elfogadott alkotói elgondolások megvalósítását és a beküldött művek közzétételét az alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó által kiadott Napút folyóirat 2008. évi évfolyamában az alapítvány a létrehozott pályázati alaptól ösztönzi.

A pályamunkák beadása (elektronikus vagy gépelt változatban) 2007. november 1-jéig folyamatos.

A folyóirat arculatához illő, megfelelő esztétikai értéket képviselő, nyomtatásban közzé nem tett eredeti alkotásokat várunk. Bemutató levelet és a pályamunkák esetleges megelőző elektronikus közzétételéről tájékoztatást kérünk.

Az alapítvány év végén dívdíjat ad a legjobb munkákra.

Előnyben részesülnek olyan (kb. száz-százhuszezer karakter terjedelmű) vers-és novellaciklusok, elbeszélések, kisregények, drámák, mesék, fordítás-összeállítások, esszék, tanulmányok, kritikák, interjúk, naplók, vallomások, amelyek jellegük szerint külön mellékletbe kívánkoznak. A legjobb ilyen alkotások lehetőség szerint helyet kapnak a folyóirat Káva Téka füzetsorozatában.

A könyvnyi terjedelmű pályamunkákat a Napkút Kiadó bírálja el.